

Kitap Tanıtımı

Fatma Kılıç Derman, *İkinci Meşrutiyet Döneminde Bir Jön Türk Dergisi: Kadın*,
Libra Yay., İstanbul 2009, 272 sayfa, ISBN: 9786054326037

Mustafa SELÇUK*

Toplumun yarısını oluşturan kadınların cahil ve eğitimsiz olması mutlak surette geride kalanları etkileyecektir. Bu etkileme ilk olarak çocuklardan başlamaktadır. Bu surette ülkenin geleceği için önem arz eden çocukların yetiştirilmesi; eğitilmiş ve okuma yazma bilen anneler tarafından yapılmalıdır ki ülke kültürel anlamda ileriye doğru gidebilsin teması *Kadın* dergisinin vermek istediği fikirlerin başında gelmektedir. II. Meşrutiyetin hemen akabinde Hürriyetin Kâbe'si olarak adlandırılan Selanik'te Örtülü Çarşı'da Asır Matbaası'nda basılan, 16 sayfalık formlardan oluşup 1 kuruşa satılan ve Pazartesi günleri okurları ile buluşan *Kadın* dergisi 30 sayı yayınlanabilmiştir. II. Meşrutiyet döneminin diğer süreli yayınları gibi kısa ömürlü olmuştur. Genç İttihatçı erkekler tarafından 1908 ve 1909 yıllarında çıkartılan dergi; milliyetçi duygularla dopdolu ideal anne ve modern kadının nasıl olması gerektiğini ortaya koymaktadır.

İkinci Meşrutiyet Döneminde Bir Jön Türk Dergisi: Kadın isimli çalışma, *Kadın* dergisinin sistematik olarak incelenmesinden ortaya çıkmıştır. Eser, müellifin 2005 yılında Boğaziçi Üniversitesi'nde tamamladığı yüksek lisans tezinin kitaplaşmış halidir. *Kadın* dergisinin tüm sayılarının çevirisi yine müellif tarafından yapılmış ve aynı isimle Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı tarafından Latin harfleriyle yayınlanmıştır.¹

Çalışmanın giriş bölümünde (s. 13-46) *Kadın* dergisinin kimler tarafından ne amaçla ve nerede çıkarıldığı üzerinde durulmuştur. Öncelikle derginin çıkartıldığı merkez olan Selanik'in o dönemki sosyal ve siyasi yapısı incelenmiştir. Selanik şehri nitelikli valiler sayesinde modern bir kent görünümüne kavuşmuş burada açılan bir çok kulüp, lokal ve dernek şehrin kültürel kimliğine renk katmıştır. Selanik şehrinin

* Yrd. Doç. Dr. İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, mustafasel@gmail.com.

1 Fatma K. Denman, (Haz.), *Yeni Harflerle Kadın (1908-1909), İkinci Meşrutiyet Döneminde Bir Jön Türk Dergisi*, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yay., İstanbul 2010.

kültürel panoraması verildikten sonra dergiyi çıkaran kadronun beslendiği fikir ve kaydettikleri düşünsel aşamalar ifade edilmiş ve aydınların idealleri vurgulanmıştır. Girişte ele alınan diğer bir husus ise modernleşme sürecinden kadınların nasıl etkilendikleridir. Tanzimat reformları ile çıkartılan arazi kanunu neticesinde kız evlatlarının da veraset hakkına sahip olması kadınları etkileyen köklü değişikliklerin ilkiydi. Bunun akabinde eğitim reformları neticesinde Tanzimat’a kadar sadece sıbyan mekteplerine gönderilen kız çocuklarının artık ilkokul üstü eğitim kurumlarına alınmasıyla kadınların basında seslerinin duyulmasına katkı sağlandığına dikkat çekilmiştir. II. Meşrutiyetin ilk yıllarında kadınların sosyal konumu ile ilgili yazılmış olan birçok eserin olduğu belirtildikten sonra özellikle kadın konusuyla ilgili olan *Kadın*, *Demet*, *Mehasin*, *Kadın Bahçesi*, *Kadınlar Dünyası*, *Kadınlık*, *Türk Kadını* ve *Kadın Hayatı* gibi dergilerden bahsedilmiştir. Bu yayınların ortak yanı olarak ülkedeki bütün kadınların sesi olmaktan uzak kaldıkları düşüncesinden hareketle bunların sadece üst sınıf Müslüman Türk kadınlarına hitap ettiklerini; bunun neticesinde ise bu tabakadaki kadınların ihtiyaç ve zevklerine göre yayınlar yaptıklarına yazar tarafından işaret edilmiştir.

İlk bölümde ise (s. 47-134) doğrudan *Kadın* dergisi irdelenmiştir. Derginin fiziki özellikleri, görev ve felsefesi, derginin yazar kadrosu ile yazıların içerik ve konuları alt başlıklar halinde incelenmiştir. Derginin isim olarak *Kadın* kelimesini neden seçtiğine dikkat çeken yazar; kadın kelimesinin o güne kadar ev içi hizmetlerinde çalışanlar için kullanıldığını orta ve üst sınıfta ise bu kelimeye karşılık olarak hanım kelimesinin kullanıldığını ifade etmiştir. Yazar derginin kadın ismini almasında popüler Fransız kültürünün etkili olduğuna vurgu yapmıştır. Fransa’da aynı tarihlerde yayınlanan *Femina* adlı derginin de isim konusunda aynı yaklaşıma dayandığını ve bu dergiye sık sık atıfta bulunarak ondan haberler aktarılmasını da bu düşüncesine örnek olarak vermektedir. Bu bölümde derginin ne zaman çıkarıldığı, hangi gün yayınlandığı, fiyatı ve derginin idari kadrosunda kimler olduğu gibi künye bilgisi verilmiştir. *Kadın*, 30 sayı çıktıktan sonra yayın hayatına son vermiştir. Sebep olarak o dönemde *Kadın*’ın okur kitlesinin ekonomik olarak özgür olmaması ile dergiyi çıkaranların kendi içlerindeki mücadele gösterilmiştir. Ama en önemli unsur olarak tiraj meselesi ön plana çıkarılmıştır. *Kadın*’ın, Jön Türklerin halka ulaşmada kullandıkları yayınlardan biri olduğu için kendisini siyasî, edebî, fennî ve ilmi bir dergi olarak tanımlamasının gerekliliği vurgulanarak onun zengin-fakir gözetmeksizin bütün kadınlara hitap etme gayreti içinde olduğu hususu yazar tarafından özellikle ifade edilmiştir. *Kadın* dergisinin erkek yazarlarının listesi verildikten sonra, erkek yazarların genellikle devlet okullarında okumuş orta sınıf bürokrat veya asker kökenli ailelerden oluştuğu; ancak kadın yazarların ise varlıklı, üst düzey bürokrat ailelerden geldiği ve bunların “konak eğitimi” almış kişiler olduğuna vurgu yapılarak yazarlarının sosyo-kültürel kimlikleri hakkında önemli tespitler yapılmıştır.

İkinci bölüm (s. 135-222) derginin çıkış amacı doğrultusunda yayınladığı makalelerin tahlillerine ayrılmıştır. Bu minvalde kadın nedir? Kadınların vazifeleri, kibarlar ve hizmetçiler, kadın hakları, kadınların eğitimi gibi konular dergide yayınlanan makaleler doğrultusunda izah edilmeye çalışılmıştır. Kadın nedir sorusuna ve kadının etimolojik tahliline geniş yer verdikten sonra kadın sorunun ne zaman ortaya çıktığı üzerinde durulmuştur. Aslında kadınlarla ilgili yazılan birçok konu ve meselelerin erkeler tarafından dile getirildiği bundan dolayı da kadın sorununun bir erkek meselesi olduğuna dikkat çekilmiştir. Medeniyet algısı olarak kadınların toplum içerisindeki konumu, dergide yayınlanan makalelerin perspektifinde ele alınmıştır. Bu yazılarda kadın haklarına dikkat eden toplumların hayvaniyetten uzak ve insaniyete yakın olacakları; kadının toplumun medeni seviyesini gösterdiği gibi erkeğin de derecesini yükselteceği fikrinin ağır bastığına işaret edilmiştir. Bu tezi kuvvetlendirmek için medeniyet ölçüsünün ne olduğunu sorgulayan bir makalede; medeniyetin, güç-kuvvet, top-tüfek mi yoksa sabun tüketimi mi olduğu sorulmuştur. Verilen enteresan cevaplar medeniyet algısının kadın cihetiyle yeniden ele alınmasını gerekli kılacak gibi gözüküyor. Eğer medeniyet top ve tüfekle olsaydı Fransızların attığı toplarla medeniyetin Faslıların kafasına girmesi gerekirdi. Sabun tüketimi medeniyetin bir ölçütü olsaydı berberlerin medeni bir grup olarak en ön sıralarda yer alması gerekirdi. Kadınlara verilen değer ve duyulan saygı yeterli düzeyde değilse o toplumun medeniyet seviyesi bir “problem” olarak göze çarpmaktadır.

Kadın dergisinin bütün sayıları incelenerek ortaya çıkan bu eser, aynı konuyla ilgili güncel ve çağdaş yazarların eserleriyle de desteklenerek 20. yüzyılın başlarında kadınların sosyal hayatta nerede olduklarını gözler önüne sermektedir. II. Meşrutiyet aydını, yalnızca devleti değil toplumu dönüştürmeyi hedeflemiştir. Bu dönüşümü sağlayacak anahtarın kadınlarda olduğunu gören İttihat ve Terakki Cemiyeti, kadınlar ile ilgili her türlü sosyal ve iktisadi projeyi desteklemiştir. Bu anlamda basına düşen rol ayrıca vurgulanmalıdır. Tanzimat’tan itibaren devam eden modernleşme olgusu içerisinde kadına biçilen rolü görme ve “yeni kadının” inşasında kadınlara mahsus olarak çıkartılan kısa ömürlü bir derginin önemini anlamak için bu derginin sistematik analizi dikkate değer bir çalışmadır. Aynı zamanda bu çalışma bir asır önce yaşamış kadınların problemleri ile günümüz kadınının yaşadığı hayat arasındaki benzerlikleri karşılaştırma imkânını sunmaktadır.